

İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi

Journal of Intelligence Research and Studies

Haziran 2022, Cilt: 1, Sayı: 1, ss.I-VII

June 2022, Volume: 1, Issue: 1, pp. I-VII

ISSN 2822-3349 (Basılı/Print)

ISSN 2822-3357 (Çevrimiçi/Online)

Makaleye ait Bilgiler / Article Information

Araştırma Makalesi / Research Article

Makale Başvuru Tarihi / Application Date : 05 Mayıs 2022 / 05 May 2022

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date : 29 Mayıs 2022 / 29 May 2022

Makale Yayın Tarihi / Publication Date : 30 Haziran 2022 / 30 June 2022

Makalenin Başlığı / Article Title

Baş Editör'den - Askeri İstihbaratın Temeli: İyi İstihbarat Bir Komutanın Elindeki En İyi Silahtır

Editor in Chief's Note - The Basis of Military Intelligence: Good Intelligence is the Best Weapon in a Commander's Hands

Yazar(lar) / Writer(s)

Mehmet DAYSAL

Atıf Bilgisi / Citation:

Daysal, M. (2022). Baş Editör'den - Askeri İstihbaratın Temeli: İyi İstihbarat Bir Komutanın Elindeki En İyi Silahtır. *İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi*, 1(1), ss. I-VII.

Daysal, M. (2022). Editor in Chief's Note - The Basis of Military Intelligence: Good Intelligence is the Best Weapon in a Commander's Hands. *Journal of Intelligence Research and Studies*, 1(1), pp. I-VII.

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi Derneği

Research Center for Defense Against Terrorism and Radicalization Association

Adres/Address: Beytepe Mah. Kanuni Sultan Süleyman Bulvarı 5387. Cadde
No:15A D:58

06800 Çankaya/Ankara

Telefon/Telephone: +90 312 441 11 50

www.icadergisi.com

e-posta/e-mail: editor@icadergisi.com

BAŞ EDITÖR'DEN

ASKERİ İSTİHBARATIN TEMELİ: İYİ İSTİHBARAT BİR KOMUTANIN ELİNDEKİ EN İYİ SİLAHTIR

Mehmet DAYSAL*

İstihbarat, insanların, ticari şirketlerin, devletlerin ayakta kalabilmeleri, hayatlarını sağlıklı olarak sürdürebilmeleri için büyük önemi haizdir. Bununla birlikte istihbarat, üzerine mistik anlam yüklenen, bireylerin ve kurumların çoğunlukla soğuk durdukları bir faaliyet alanı olmuştur. Belki de bu nedenle istihbarat üzerine düşünceler, araştırmalar ve çalışmalar da çoğunlukla devlet kurumlarının tekelinde kalarak gizemini korumuştur. Her sosyal kavram gibi insanlığın varoluşundan beri hayatın bir gerçeği olduğu ifade edilse de akademik bir alan, üzerinde çalışılan bir disiplin olarak, istihbarat üzerindeki çalışmaların yeni olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır.

Bu noktadan hareket ederek Türkiye’de akademik istihbarat çalışmalarına ışık tutabilmek, başta güvenlik alanında istihbaratın kullanımı olmak üzere, stratejik istihbarat, istihbarat tarihi, istihbarata karşı koyma, istihbarat örgütleri, istihbarat yöntemleri konularında çalışmalar yapmak üzere, şu anda elinizde bulunan ulusal hakemli dergimiz “İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisini” yayımlamak için uzun bir yola çıktık. Çıktığımız bu yolda emeği geçen herkese şimdiden teşekkür ediyor, bu kıymetli dergide bana Baş Editörlük yapma fırsatı veren arkadaşlarıma şükranlarımı sunuyorum.

İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi ile aynı zamanda kamuoyuna istihbaratı, istihbaratın nasıl elde edildiğini, istihbarat konusunun, üzerinde akademik çalışmalar yapılan/yapılabilen bir disiplin olduğunu, özellikle devlet bünyesinde görevli karar alıcıların istihbarat kavramına yönelik şüpheli bakış açısının yıkılmasını, başta güvenlik alanı istihbaratı olmak üzere istihbarat konusunda yeni bir bakış açısı kazandırmayı amaçlamaktayız. Bu kapsamda ben de derginin ilk sayısında sizlerle askeri istihbarat konusunda bildiklerimi paylaşmak üzere kalemi elime almış bulunmaktayım.

* Em.Korg., Eski Genelkurmay İstihbarat Başkanı.

Öncelikle istihbarat denildiğinde ne anlamamız gerektiği konusuyla başlamanın uygun düşeceğini düşünüyorum. Yine belirtmek gerekir ki her sosyal kavramda olduğu gibi istihbarat kavramının da üzerinde anlaşılmış bir tanımı bulunmamaktadır. Ancak buna rağmen hemen herkesin kabul edeceği birçok farklı tanımlama da yapılabilir. Kelime olarak istihbarat, malumat, bilgi, bilginin toplanması, zekâ, akılla yorumlamam, haber, haber toplama gibi çok farklı anlamlara gelmektedir. İstihbaratın İngilizce karşılığı olarak “zekâ” kavramının ön plana çıkması, istihbaratın da akıl ve zekayı kullanarak elde edilen bilginin süzgeçten geçirilerek deneyimler ışığında yorumlanarak kullanılmasını ifade etmektedir. Bu noktadan yola çıkarak istihbaratın sıradan bireylerin günlük hayatından, devletin en üst kademelerinde yer alan devlet adamlarına kadar herkesin hayatının bir parçası olduğu anlaşılabilir.

Örneğin kişisel düzeyde, yaz tatili için yola revan olmadan oldukça önce nereye gidilebileceği, gidilen yerde nerelerde kalınabileceği, kalınabilecek yerlerin özellikleri, gidilmesi düşünülen bölgedeki tarihi turistik mekanlar, hangi ulaşım vasıtasıyla gidilebileceği, bu ulaşım vasıtasına göre ne kadar süre önce yola çıkılması gerekebileceği, gidilebilecek bölgedeki meteoroloji durumu gibi çok sayıda ve çok miktarda bilgi toplarız. Sonrasında ise topladığımız bu bilgiyi ne tür bir tatil yapmak istediğimiz, elimizdeki mevcut zaman, tatil için ayrılan bütçe, gidilecek yerin mesafesi gibi çok sayıda değişkenle birlikte yorumlarız. Sonuçta elde ettiğimiz çıktı, yani nihai karar ise bilginin istihbarata dönüştürülmüş hali olarak karşımıza çıkar.

Teknik boyutta yapılan istihbaratın tanımı ise “İstihbarat Çarkı” şeklinde isimlendirilen çarkın açılımına dayanmaktadır. Yani istihbaratı kısaca, malumatın toplanması, karşılaştırılması, değerlendirilmesi, analizi, birleştirilmesi ve yorumlanması sürecinin sonunda ortaya çıkan ürün olarak tanımlamak mümkündür. Ülkemizde istihbaratın toplanmasından sorumlu Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) istihbarat kavramını, “devlet tarafından belirlenen ihtiyaçlara karşılık olarak açık ya da kapalı kaynaklardan derlenen haber, bilgi ve dokümanların sürekli bir şekilde işleme tabi tutulması sonucu elde edilen ürün” olarak tanımlamaktadır. Akademisyen Abram Shulsky’nin “İstihbarat her tür politik, ekonomik, sosyal ve askeri olayı anlamayı ve gelişmeleri öngörmeyi amaçlayan evrensel bir sosyal bilimdir” ifadesi ise bana göre istihbaratın yapılmış en iyi tanımlarından birisidir.

Michael Warner'ın istihbaratı tanımlamak için yaptığı “İstihbaratın Tanımı Aranıyor” başlıklı çalışmasında istihbaratın faaliyet-süreç-bilgi gibi temelde üç anlama geldiği ifade edilmektedir. İstihbarat çalışmalarıyla bilinen Sherman Kent ise istihbaratı bir faaliyet olarak bilgiyi takip etmek, bir vaka olarak ise bilginin takip edildiği faaliyet sonucunda üretilen ürün anlamına geldiğini anlatmaktadır. Alan Dupont'da istihbaratın yönetim kademelerini bilgilendirmek ya da askerî harekâtı desteklemek amacıyla kullanılan kıymetlendirilmiş veri olduğunu belirtmektedir. Mark Lowenthal ise sürprizlerden kaçınmak adına devlet yetkililerinin siyaset üretmelerine yardımcı olacak şekilde devletin yürüttüğü faaliyetler bütünü istihbarat olarak tanımlamıştır. Başlangıçta da ifade ettiğim üzere kavram olarak istihbarattan oldukça farklı anlamlar çıkarılabilmekte ya da anlaşılabilir. Benim bakış açım göre istihbarat; güvenliğe tehdit oluşturabilecek olası sürprizlerle ilgili bilgi toplamak, toplanan bilgilerin değerlendirilerek işlemek, işlenen bilgileri karar alıcılara sunarak doğru kararlar alabilmelerini sağlamak üzere yürütülen faaliyetlerinin tümünü ifade etmektedir.

Tarihi açıdan ele alındığında ise, her ne kadar binlerce yıl öncesinde var olduğu biliniyorsa da Soğuk Savaş'ın bitişine kadar dünya istihbarat tarihini, üç döneme ayırarak incelemek mümkündür. Birinci dönem; ilk insandan 20'nci yüzyılın başına kadar olan süreyi kapsamaktadır. Bu dönem kişisel beceri ve yeteneklerin istihbarat faaliyetlerine yön verdiği bir dönemdir. İkinci dönem; Birinci Dünya Savaşı ve iki savaş arasında geçen dönemi kapsamaktadır. Üçüncü dönem ise; İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş dönemlerini kapsamaktadır. Bu dönem İstihbaratta kurumsal yapı ve profesyonelleşmenin sağlandığı bir dönemdir. Soğuk Savaş sonrası istihbarat gelişmelerinin 2000'li yıllara kadar genel olarak, istihbarat servislerinin önceliklerini belirlemeye çalıştıkları ve çeşitli reformlar gerçekleştirdikleri geçiş dönemi ve ekonomik istihbarat faaliyetleri ile geçtiği görülmektedir. 11 Eylül 2001 terör saldırıları sonrasında şekillenen dönem ise terörle mücadele istihbaratı ya da terör çağında istihbarat olarak tanımlanabilecek bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüz istihbarat faaliyetlerinin bu konsept doğrultusunda yürütüldüğü görülmektedir.

İstihbaratı farklı alanlarda kullanmak mümkün olduğundan, istihbaratı farklı kategorilerde ve başlıklar altında incelemek de mümkündür. Bu kapsamda istihbarat çok farklı çeşitlerde ifade edilmektedir. Aktiflik bakımından pozitif veya saldırgan istihbarat, negatif veya savunmaya yönelik istihbarat; tehlikenin kaynağı bakımından, iç istihbarat, dış

istihbarat; konularına göre, askeri, genel, diplomatik, politik, ekonomik, muhabere ve ulaştırma, sosyal ve kültürel, biyografik, psikolojik, milli güvenlik ve son olarak dūřman istihbarat örgütleri hakkında istihbarat şeklinde kategorize etmek mümkündür. Elde edildikleri seviyeye göre istihbaratı; stratejik, taktik ve operasyonel istihbarat; oluşturma yöntem ve fonksiyonlarına göre istihbaratı insan istihbaratı (Human Intelligence - HUMINT), görüntü istihbaratı (Imagery Intelligence - IMINT), açık kaynak istihbaratı (Open Source Intelligence - OSINT), sinyal istihbaratı (Signal Intelligence - SIGINT), iletişim ve elektronik istihbaratı şeklinde alt başlıklarda incelemek mümkündür. Son olarak alanlarına göre istihbaratı; siyasi, askeri, ekonomik, sosyal, coğrafi, biyografik, ulaşım ve iletişim, bilim ve teknoloji ve siber istihbarat olarak alanlara ayırabilmekteyiz.

Bu kadar farklı alanda ele alınabilen istihbarat disiplinleri içerisinde askeri istihbarat ise; bir ülkenin askeri kapasitelerini, savaş yeteneklerini, çarpışma gücünü ve yeteneklerini anlamak için yapılan istihbarattır. Daha teknik bir dille askeri istihbarat yabancı ordular ve hava, deniz ve karalardaki harekât bölgeleri ile ilgili, arazi ve iklim koşullarını da kapsayıcı şekilde yapılan istihbarat faaliyetidir.

Bu yazının konusunu teşkil eden askeri istihbarat karşılaşılan en eski istihbarat yöntemlerinden birisidir. Askeri istihbarat, yani komutanların dūřman ve harekât alanı hakkında bilgi toplaması faaliyeti orduların ve savaşların başlangıcından beri var olmuştur. Bu istihbarat türü ile hasım ülkenin askeri yapısı, komuta heyetinin özellikleri, askeri hareketin nasıl yapılacağına ilişkin bilgiler, karşı tarafın birliklerinin konuşlandığı yerler, askeri yığınaklanmanın nerede ve ne şekilde yapıldığı, dūřman hareketinin ağırlık merkezi, hasım ordunun kullandığı silah, araç ve teçhizatın niteliği / miktarı, dūřman ordusunun savaşma azim ve iradesinin seviyesi, askerlerinin moral seviyesi, eğitim seviyeleri, askeri teşkilatlanmanın halkın gözündeki konumu, hasım silahlı kuvvetlerin elinde bulunan stratejik silah sistemleri ve konumları gibi çok sayıda konu hakkında bilgi elde edilmeye çalışılmaktadır. Söz konusu bilgilere erişebilmek barış, kriz ve savaş ortamlarında sürekli bir toplama faaliyeti yürütölmekte, elde edilen bilgiler çark içerisinde süzölerek askeri istihbarat üretilmeye çalışılmaktadır.

Harp tarihi boyunca askeri istihbarat; stratejik seviye, operasyonel seviye ve taktik seviye olmak üzere üç seviyede kullanılmıştır. Bunların farklılıkları zaman, uzaklık ve niyet bakımından ortaya çıkmaktadır. Stratejik seviyede askeri istihbarat planlama süreci için gereklidir ve belirli

bir muharebeden çok savaşın geleceği ile ilgili büyük resmi oluşturmaya odaklanmıştır. Süreç; siyasi bakış, istenen sonuç ve bunun nasıl başarılacağı ile ilgilidir. Stratejik ortam içinde coğrafya, toplum, hkmet, belli gruplar ve kişilerin niyetleri, muhtemel eylemleri ve potansiyel tehditlere bakılır. Stratejik seviyede askeri istihbaratın oluşturulması uzun sürer, yıllar alabilir. Stratejik askeri istihbarat, rakip önemli devlet adamlarının kişilik özellikleri, ordusunun komuta hataları, nüfusun demografisi, teknoloji, savunma ve saldırı silahları gibi geniş kapsamlı konuları inceler. Operasyonel seviyede askeri istihbarat ise çok daha kısa zamanlı, birkaç hafta hatta gün için gereklidir. Büyük grupları ve birlikleri desteklemek için kullanılır. Büyük komutanlıkların ve karargahların operasyonel ihtiyaçları için sağlanır. Taktik seviyede askeri istihbarat çok daha kısa süreli ve hızlı olarak bir operasyon ya da muharebe için gerekli olan istihbarat ya da bilgidir. Muharebe alanındaki operasyonları desteklemek için kullanılmaktadır.

Askeri istihbarat genel bir kabul olarak üç ana bölümde incelenebilmektedir. Bunlardan birincisi muharebe istihbaratıdır. Muharebe istihbaratı; askeri hareketin, operasyonların planlanması ve geliştirilmesi amacıyla düşman birlikleri hakkında, hava ve arazi koşulları ile ilgili bilgi toplama faaliyetleridir. Muharebe istihbaratının alt unsurlarını ise; muharebe gözetleme istihbaratı, keşif, harekât bölgesinin askeri açıdan değerlendirilmesi, muharebe kuruluş istihbaratı ve istihbarat durum muhakemesi teşkil etmektedir. İkinicisi ise askeri stratejik istihbarattır. Askeri stratejik istihbarat; ulusal ve uluslararası politika zemininde silahlı kuvvetlerin gelişmesi, silah üretmesi, eğitimi, doktrinini geliştirmesi için yapılan istihbarattır. Üçüncüsü ve belki de en önemlisi ise istihbarata karşı koymadır. İstihbarata karşı koyma hasım orduların silahlı kuvvetlere yönelik istihbarat toplama faaliyetlerini engellemek için yürütülen gayretlerdir.

Askeri istihbarat, komutanlara kararlarında destek sağlamak üzere bilgi toplama ve analizi ngren bir askeri disiplindir. Bu amaçla öncelikle komutanın bilgi ihtiyaçları belirlenir, ardından bu ihtiyaçlar istihbarat toplama, analiz ve dağıtım sürecine entegre edilir. Askeri istihbarat kabiliyetleri sivil istihbarat kabiliyetleri ile takviye edilir ve sivil kaynaklardan uzmanlık desteği alınır.

Askeri planlamacılar, gelecekte olası gördükleri tehditler için harp planları yaparlar ve silahlı kuvvetlerin düşünsel ve fiziksel yapısını harekât ihtiyaçlarına uygun şekilde geliştirmeye ve hazırlamaya çalışırlar. Ancak yaşanan tecrübelerin bize öğrettiği gibi harekât nadiren planlandığı şekilde

cereyan eder. Bu nedenle askeri planlar ile gerçek harp koşulları arasında genellikle büyük boşluklar vardır. Yüksek yoğunluklu savaş için hazırlanan orduların pek çok kez düşük yoğunluklu ya da savaş dışı operasyonlar için kullanılmak zorunda kaldığı son yıllarda sıklıkla görülmektedir.

Silahlı kuvvetlerin hazırlanması, idamesi ve kullanılması, ülke çıkarlarının neler olduğu ve bunların sağlanması için izlenecek strateji diğer vasıta ve yöntemlerle birlikte silahlı kuvvetlere verilecek rolün kapsamının belirlenmesi sonucu ortaya çıkar. Silahlı kuvvetlerin hazırlanması olası savaş ortamının ihtiyaçlarının doğruya yakın şekilde tespit edilmesi yanında, savaş alanında hasım güçlere üstün gelecek, durum üstünlüğü sağlayacak kabiliyetler geliştirilmesini gerekli kılar. Bu üstünlük manevra, ateş destek, istihbarat, komuta-kontrol gibi alanlarda daha hızlı ve çevik olmak, daha uzak mesafeden ve etkili olabilecek vasıtalara sahip olmak, daha önce görmek ve büyük resmi takip edebilmek, savaş alanında tek ere kadar hâkim olabilmek gibi üstünlükler sağlayabilir. Bunlara sahip olmak yanında rakiplerin bu tür kabiliyetlerini işe yaramaz hale getirmek de büyük önem arz etmektedir.

Askeri istihbarat temelde üç amaca hizmet eder. Birinci amacı rakip kabiliyetleri ve niyetlerinin değerlendirilmesi, ikinci amacı silah sistemlerimizin etkinliğini artırarak ve rakip silah sistemlerinin etkinliğini azaltarak askeri kabiliyetlerimizin artırılması, üçüncü amacı ise rakip askeri gücü üzerinde istihbarat üstünlüğünün sağlanmasıdır. Askeri istihbarat teşkilleri bu amaçları gerçekleştirerek, strateji geliştirme, komutanı bilgilendirme ve harekât planlarının hazırlanması konularında katkı sağlarlar.

Sonuç olarak istihbaratın sağladıklarına bakıldığında dört temel özelliğin ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar; stratejik bir baskın/sürpriz ile karşı karşıya kalınmasının engellenmesi, uzun vadeli bir perspektif ve öngörü sağlanması, politika oluşturma sürecine yardımcı olunması ve bir devletin bilgilerini, ihtiyaçlarını ve yöntemlerini gizlemesidir. Bireyler günlük, aylık veya en uzun birkaç yıllık hedefler ile yaşarken, devletler 5-10 yıllık hatta bazıları 30-50 yıllık perspektiflerle yönetilirler. Bu tür bir yönetim ancak stratejik bir istihbarat ile yani gelecek ile ilgili bilgi toplanması ve geleceğin tesadüfe bırakılmayarak şekillendirilmeye çalışılması ile yapılabilir.

Günümüzde askeri istihbarat düşmanın niceliklerini saymak ve çatışmaya hazır olmak için analiz yapmak değildir. 21'inci yüzyılın askeri

istihbaratı ülke çıkarlarının sağlanmasında askeri güç uygulamalarına odaklanmıştır. Temelinde ülke güvenlik stratejisinde belirtilen stratejik vizyon ve ulusal çıkarlar vardır. Askeri istihbarat, sadece teknolojiyi kullanarak hedef hakkında bilgi toplamak ve analiz etmek değildir. Askeri istihbaratın önünde hedefin kabiliyetlerini, niyetlerini ve faaliyetlerini değerlendirmek vardır. Bu sadece metodolojik yöntemlerle başarılmaz, bu amaçla siyasi mesajların da kullanılması gerekebilir.

Askeri istihbarat tüm askeri operasyonların temelidir ve bundan dolayı toplama ve analitik süreçler buna göre tasarlanmalıdır. Teknolojik gelişmeler askeri istihbarat alanında devrimsel gelişmeler sağlamış olsa da teknoloji her soruya cevap vermez. Askeri istihbarat, istihbarat toplama ve analizinin bilimsel yeterliliğine indirgenemez. Stratejik sürpriz riski yok sayılmaz çünkü her zaman yanlış algılama ve yanlış hesaplama riski vardır. Askeri istihbaratın teknik bölümü için bilimsel yeterlilik öne çıkabilir ama insan istihbaratı için yetişmiş insan kabiliyeti önemlidir. Bir cümle ile konuyu özetlemek gerekirse; “iyi istihbarat bir komutanın elindeki en iyi silahtır”.